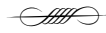


ללימוד בנה. אך כל זה נכון אי נימא דליכא באשה אלא חסרון מחייב דלא חדשה תורה פטור גברא, משא"כ אי נימא דילפינן מהקישא דקרא פטור והפקעת הגברא, הרי פטור זה חל בין על חיובה ללמד את בנה בעצמה ובין על חיובה ללמדו על ידי אחרים.

דלא למדו אביו אה"נ מתחייבת האם ללמד את בנה על ידי אחרים. דבשלמא ללמדה בעצמה לא נתחייבה כיון דאינה מצווה ללמוד, אך אין סברא זו פוטרתה מללמד את בנה על ידי אחרים היכא דלא קיים האב חיובו ללמד את בנו וממילא שוב מתחייבת האם לדאוג



בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני השם אלוקיך בחורב". משמע מדברי ריב"ל דבלימוד תורה עם בן בנו איכא מעלה מיוחדת דאיננה בלימוד עם בנו. ודבר זה מבואר ע"פ הנ"ל כיון דעיקר מצות תלמוד תורה היינו למסור את התורה לכלל ישראל, ובבן בנו שהוא דור שלישי, יש יותר מסירת התורה לדורות אחרים מאשר ללמד את עצמו או אפילו את בנו. וזהו שאמר ר' יהושע בן לוי דמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני, דהיינו יש יותר מעלה של מסירת התורה לדורות.

ונראה לבאר ע"פ הנ"ל הא דמנה הרמב"ם כאן במנין המצות בריש הלכות תלמוד תורה "ללמוד תורה", וקשה, אמאי לא מנה מצות האב ללמד את בנו כמצוה אחרת בפני עצמה. נועיין בסמ"ק דמנה חיובו של אב ללמד את בנו כמצוה בפנ"ע במנין המצוות. ונראה מוכח מזה דלדעת הרמב"ם ליכא תרתי חיובי ותרתו מצוות בתלמוד תורה, אלא הכל חפצא אחד ומצוה אחת, דחיוב המצוה הוא למסור את התורה לכלל ישראל, ואין

פרק א הלכה א קטן אביו חייב ללמדו תורה.

שם, הלכה ב כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו.

שם, הלכה ב מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינם בניו.

שם, הלכה ג מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו. בריש הלכות תלמוד תורה קבע הרמב"ם את החיוב ללמד תורה לאחרים, ולא כתב דחייב איש ללמוד תורה. ואפילו בחיוב ללמוד בעצמו דייק בלשונו וקבעו כחיוב ללמד את עצמו. וכן כתב בהלכה ד', וז"ל, כשם שמצוה עליו ללמד את בנו כך הוא מצווה ללמד את עצמו, עכ"ל. ואמר על זה מו"ר (עיין בספר "הררי קדם" נרב מיכל זלמן שורקין), ח"ב עמוד רנו) דלדעת הרמב"ם מצות תלמוד תורה אינה מצוה של לימוד ועסק בתורה, אלא יסוד המצוה הוא ללמד תורה ולמוסרה לכל ישראל, אלא דבכלל חיוב של ללמד, דהיינו ללמד לבנו ולבן בנו ולבן חבירו, איכא חיוב ללמד את עצמו, דאף הוא נכלל בכלל ישראל דגם אותו צריך ללמד.

ועיין קידושין (ל) דאיתא שם: אמר ר' יהושע בן לוי כל המלמד את בן

כאן אלא אופנים שונים של קיום מצוה זו של מסירת התורה לדורות הבאים.

ובעין זה מצאתי בספר "אור אברהם" [רב אברהם איתיאל גורביץ] (הלכות תלמוד תורה סימן א), דמה שכתב הרמב"ם כאן דהמצוה היא ללמוד תורה, ולא הזכיר החיוב ללמד לבנו ולבן בנו, דשתי החובות הויין דבר אחד ממש, דעיקר ענינה של מצוה זו הוא קיום התורה לדורות שלא תמוש התורה ממנו ומורעו. וזה לשונו, ונראה דדבר זה מבואר בנוסח ברכת התורה דהרי אמרינן בה אקב"ו לעסוק בדברי תורה, והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפנינו ובפי עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל וכו', וכבר כתבו ראשונים דהאי והערב נא הוא המשך אחד עם תחילת הברכה דלעסוק בדברי תורה, ולפי הנ"ל מבואר היטב משום דגם הלימוד לבניו ולאחרים הרי הוא דבר אחד ממש עם חובת עצמו לעסוק בדברי תורה וכמו שנתבאר, עכ"ל.

[וגדולה מזו מצאתי בספר "בנין אב" נרב אליהו בקשי דורון] (סימן נב אות ד), לבאר מדוע פתח הרמב"ם הלכות תלמוד תורה עם חובת האב ללמד את בנו, וז"ל, שזו היא תכלית מצות תלמוד תורה ללמוד על מנת ללמד, להעביר את ידיעת התורה מדור לדור, והרמב"ם למד את המצוה ללמד אחרים מהכתוב ושננתם לבניך המורה בעיקר על העברת התורה מדור לדור, ועיקר החיוב הוא ללמד, ובכדי ללמד יש צורך בלימוד עצמו, עכ"ל. ועיין מש"כ לעיל ?? ד"ה ונראה לומר לבאר יסוד פטור עבד

מתלמוד תורה כיון דלית ליה בן למסור אליו את התורה.]

ומעשה אירע בבריסק באב ובנו ששניהם היו צריכים ללמד, והיה שם מלמד שהיה בידו ללמד תורה רק לאחד ולא לשנים, ולכאורה היא הלכה מפורשת ברמב"ם (להלן הלכה ד), דהוא קודם לבנו, ורק אם היה בנו נבון ומשכיל יותר ממנו בנו קודם, ובנידון זה היו שניהם שקולים. והורה הגר"ח זצ"ל שהבן קודם, אע"ג דגם האב היה נבון ומשכיל כבנו. והסביר טעמו שהוא מכיר בטיבם של האב והבן, ויודע שגם אם האב ילמד תורה במידה מרובה, מ"מ אין כוח האב להנחיל את התורה לדורות הבאים, ויפה כוחו של בן מן האב למסור את התורה לדורות הבאים. דסבר הגר"ח דהא דכתב הרמב"ם דהוא קודם לבנו היינו בכה"ג דעל ידי לימוד האב יהיה המשך מסירת התורה, אך אם הבן עדיף מאביו במסירת התורה לדורות הבאים, פשוט דהבן קודם, (הרי קדם, שם).

ובל זה מבואר לפי הנ"ל דעיקר חובת המצוה היא ללמוד על מנת ללמד, דיסוד מצות תלמוד תורה היא מסירת התורה לדורות הבאים, וכמו שנתבאר.

ונלע"ד לבאר ע"פ זה הא דאיתא בקידושין (כט:) "והיכא דלא אגמריה אבוה מיחייב איהו למייגמר נפשיה דכתיב ולמדתם", היינו דבעינן ילפותא מיוחדת דאם לא למדו אביו חייב ללמד את עצמו. וקשה, מאי קס"ד, נהי דלא קיים האב את חובתו המוטלת עליו בלימוד בנו, אמאי נפטור את הבן מחובתו ללמוד תורה, והוא תימה. ונראה לבאר

דסד"א כיון דלא לימדו אביו, ולא נמסרה לו תורה, הרי אין לבן אפשרות להנחיל את התורה שקבל, ואין גדר המצוה ללמוד על מנת ללמד אלא לקבל על מנת למסור את מה שקיבל דבעינן תלמוד תורה בצורת קבלה ומסירה, ואף אם ילמוד בעצמו על מנת ללמד, מכל מקום אין זו תורה שקיבל, וליכא מצוה למסור את התורה במסירה חדשה אלא דוקא למסור את התורה שקיבל מאביו (או שלחו) אשר יש במסירתה חיבור הדורות מנותן למקבל לנותן, וסד"א דבכה"ג דלא לימדו אביו ייפטר. קמ"ל קרא דהיכא דלא

לימדו אביו יכול הבן ללמד את עצמו ולהיעשות "מקבל" התורה, וע"י קבלה זו יתחייב למסור את התורה שקיבל, דגברא אחד יכול להיות גם מוסר התורה (היינו מסירה לעצמו) וגם מקבל התורה (היינו קבלה מעצמו), דלא בעינן קבלה מאביו דוקא אלא כל קבלה אפילו מעצמו מהני לשווא "מקבל" התורה, וממילא מתחייב הוא למוסרה לדורות הבאים. וכך לימדנו הרמב"ם בלשונו (סוף הלכה ד) "כשם שמצוה עליו ללמד את בנו כך הוא מצוה ללמד את עצמו".

